

50%. А ў сярэднім на мінулых выбарах колькасць выбарцаў, якія пад ціскам уладаў галасавалі датэрмінова, складала 20–30%.

Дзейнае заканадаўства не дазваляе кандыдатам у дэпутаты аспрэчваць у судовым парадку пастановы выбарчых камісіяў аб скасаванні іх рэгістрацыі, а таксама вынікі выбараў. Кандыдатам у прэзідэнты і дэпутаты забаронена ствараць уласныя выбарчыя фонды і прыцягваць да фінансавання выбарчае кампаніі сродкі фізічных і юрыдычных асобаў. Сродкаў, якія вылучае дзяржава кандыдатам, недастаткова для правядзення паўнаважнага выбарчае кампаніі.

Грамадзкія назіральнікі ня ў стане кантраляваць падліку галасоў, бо пазбаўленыя магчымасці бачыць запоўненыя бюлетэні і ў кожны момант могуць быць выдаленыя старшынямі камісіяў з памяшкання для галасавання. Апрача таго, участковыя камісіі не абавязаныя выдаваць назіральнікам завераныя копіі пратаколаў аб выніках галасавання на выбарчым участку.

Выбары, якія праводзяцца ў краіне, усё больш і больш нагадваюць савецкія выбары, якія былі закліканыя стварыць бачнасць законнасці ўсяўладззя кампартыі. Дарма што фармальна на выбарах захоўваецца канкурэнцыя паміж кандыдатамі, найчасцей дэпутатам можа стаць толькі кандыдат, які атрымаў папярэдняю ўхвалу выканаўчай улады. Таму для правядзення свабодных і спраўдных выбараў неабходна дамагацца ня толькі паляпшэння выбарчых працэдураў і выбарчага заканадаўства, але й дэмакратызацыі палітычнага рэжыму, які існуе ў краіне.

Судовая ўлада

Міхаіл Пастухоў

Да цяперашняга часу ў РБ працягвае функцыянаваць судовая сістэма, якая склалася яшчэ пры СССР. Новая рэдакцыя Канстытуцыі ўнесла змены толькі ў парадак фармаванняў судоў. Калі паводле Канстытуцыі 1994 г. абраньне судзьдзяў найвышэйшых судоў належала вылучна да кампэтэнцыі парламэнту, дык паводле новай рэдакцыі Канстытуцыі права прызначаць на пасаду старшыню і пяць судзьдзяў Канстытуцыйнага Суду, старшыню і судзьдзяў Вярхоўнага Суду

(ВС), старшыню і судзьдзяў Найвышэйшага Гаспадарчага Суду, а таксама судзьдзяў іншых судоў мае прэзыдэнт. Яму ж належыць права адхіляць ад пасады старшыняў і судзьдзяў найвышэйшых судоў пры наяўнасці падставаў, прадугледжаных законам. Пры гэтым працэдура адхілення прадугледжвае адно інфармаваньне верхняй палаты парламэнту – Рады Рэспублікі – пра прынятыя прэзыдэнтам пастановы.

Сыстэму агульных судоў складаюць ВС РБ, абласныя (Менскі гарадзкі), раённыя (гарадзкія) суды, Беларускі вайсковы суд, міжгарнізонныя вайсковыя суды.

У раённых (гарадзкіх) судах, што складаюць першы ўзровень судовай сыстэмы, працуе звыш за 800 судзьдзяў. У абласных і Менскім гарадзкім судзе – звыш 160 судзьдзяў. Штатная колькасць судзьдзяў ВС – каля 60. У штаце раённых (гарадзкіх) судоў працуюць 185 судзьдзяў па адміністрацыйных справах.

Сыстэму гаспадарчых судоў у Рэспубліцы Беларусі ўтвараюць Найвышэйшы Гаспадарчы Суд, гаспадарчыя суды абласьцей і прыраўнаны да іх Гаспадарчы суд Менску. Яны разьвязваюць спрэчкі юрыдычных і фізычных асобаў, што ўзьнікаюць пры ажыццяўленьні гаспадарчай дзейнасці, а таксама спрэчкі аб прызнаньні несапраўднымі актаў дзяржаўных органаў, якія закранаюць інтарэсы суб'ектаў гаспадаранья.

Колькасны склад судзьдзяў гаспадарчых судоў невялікі. У гаспадарчых судах абласьцей (і гораду Менску) працуе ад 10 да 15 судзьдзяў, а ў штаце Найвышэйшага Гаспадарчага Суду – толькі 18 судзьдзяў.

Канстытуцыйны Суд (КС) РБ быў утвораны пры канцы красавіка 1994 г. Пасьля правядзеньня рэспубліканскага рэфэрэндуму ў лістападзе 1996 г. і ўвядзеньня ў дзеянне новай рэдакцыі Канстытуцыі першы склад судзьдзяў КС быў фактычна распушчаны. У студзені 1997 г. прэзыдэнт РБ А. Лукашэнка сваім указам прызначыў шэсьць судзьдзяў разам з старшынём суду. Яшчэ шэсьць судзьдзяў абрала верхняя палата парламэнту, сфармаваная Адміністрацыйй Прэзыдэнта.

У чэрвені 1997 г. у Закон аб Канстытуцыйным Судзе былі ўнесеныя шматлікія папраўкі, якія істотна зьмянілі месца і ролю гэтага дзяржаўнага органа. Назіраецца высокая цякучасць судзейскіх кадраў. Зь цяперашняга складу судзьдзяў агуль-

ных судоў больш за палову (54%) маюць стаж працы да 5 гадоў. Тых, хто працуе на пасадзе судзьдзі да 10 гадоў, усяго 25%, а судзьдзяў, якія працуюць на гэтай пасадзе да 20 гадоў, – 15,3%.

Залежнае становішча судоў ад органаў выканаўчай улады праяўляецца шмат у якіх сферах: у парадку прызначэння судзьдзяў на пасаду, у іх фінансавым забеспячэнні, прасоўваньні па службовай лесьвіцы, прысваеньні кваліфікацыйных клясаў, у парадку забеспячэння жыллём, прыцягненьні да дысцыплінарнае адказнасці.

Аплата працы судзьдзяў залежыць ад кіраўніка дзяржавы і ажыццяўляецца органамі выканаўчае ўлады.

Важным сродкам уплыву на судзьдзяў ёсць парадак забеспячэння іх жыллём. Зь верасня 1997 г. дзейнічае прэзыдэнцкі дэкрэт аб забеспячэнні судзьдзяў і пракурорскіх работнікаў, якія маюць патрэбу ў паляпшэнні жыллёвых умоваў, службовым жыллём. У выпадку адхіленьня ад пасады судзьдзя або пракурор і іхныя сем'і падлягаюць высяленьню з займанага памяшканьня. Каб атрымаць жыллё ўва ўласнасць, судзьдзі і пракуроры павінны адпрацаваць ня менш за 20 год.

Нягледзячы на бестэрміновы характар прызначэння судзьдзяў, яны без аніякіх праблемаў могуць быць адхілены ад пасады на падставе ўказу прэзыдэнта. І такая практыка дастаткова распаўсюджаная. У якасьці падставы адхіленьня выступае рэкамандацыя кваліфікацыйнай калегіі судзьдзяў.

Дзейнасьць судзьдзяў знаходзіцца пад сталым кантролем органаў юстыцыі. Ад гэтых органаў залежыць матэрыяльна-тэхнічнае і кадравое забеспячэнне судоў. Яны вядуць судовую статыстыку, удзельнічаюць у кваліфікацыйнай атэстацыі судзьдзяў, вылучаюць іх на кіраўнічыя пасады. Органы юстыцыі ажыццяўляюць таксама кантроль над захаваньнем тэрмінаў разглядаў справаў у судах. Пры неабходнасці яны могуць ініцыяваць разгляд дысцыплінарнае справы што да судзьдзяў.

Такім чынам, суды ў цяперашніх умовах страцілі ўласьцівыя органам права-судзьдзя якасьці – самастойнасьць, незалежнасьць і справядлівасьць. У выніку яны перасталі выконваць сваё асноўнае прызначэньне – быць гарантамі абароны правоў і свабоды грамадзянаў.